ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 1, številka 1, junij 1997 · ISSN 1408-2969

RECENZIJE

Janez Bregant

Recenzija: P. K. Moser, J. D. Trout (ur.), Contemporary Materialism

Citiranje: Janez Bregant, »Recenzija: P. K. Moser, J. D. Trout (ur.), Contemporary Materialism«, *Analiza: časopis za kritično misel* 1, št. 1 (1997): 161–166.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

P. K. Moser, J. D. Trout (ur.)

recenziral Janez Bregant

CONTEMPORARY MATERIALISM

Routledge, London & New York 1995

Materializem in duh je poglavje v knjigi *Contemporary Materialism*, ki je antologija nekaterih najboljših klasičnih del o materializmu v metafiziki, filozofiji psihologije, filozofiji jezika in etiki.

Materialist lahko reši problem, kako razložiti mentalne pojave, kot so misli, prepričanja, želje, občutki, čustva, na tri načine:

(a) razloži, da so psihična stanja reducirana na fizična stanja (reduktivni materializem);

(b) razloži, da je psihologija napačna in da bo z napredkom znanosti izginila (eliminativni materializem);

(c) razloži, ali (1) da so psihični pojavi zaradi nereduktivnih "supervenientnih relacij" odvisni od fizičnih pojavov ali (2) da so psihični pojavi samo posebne relacijske značilnosti (npr. vzročno/funkcionalne) fizičnih sistemov (nereduktivni materializem - (1) supervenienti materializem, (2) funkcionalistični materializem).

Predstavil bom H. Putnamov članek *Philosophy and our Mental Life*, ki zagovarja funkcionalistični materializem, J. Kimov članek *The Myth of Nonreduktive Materializem*, ki zagovarja reduktivni materializem, in F. Jacksonov članek *What Mary Didn't Know*, ki zagovarja dualizem.

Hilary Putnam: Philosophy and our Mental Life

Putnam v članku raziskuje vprašanje, ali je naše mentalno življenje avtonomno in ali je avtonomija našega mentalnega življenja odvisna od vprašanja, ali smo iz materialne ali iz duhovne substance. Dokazuje, da naše mentalno življenje je avtonomno in da ni odvisno od vprašanja o materialni in duhovni substanci.

I

Putnam razloži pojem *funkcionalne podobnosti*, s katerim odgovori na vprašanje o relevantnosti vprašanja o materialni in duhovni substanci za vprašanje o avtonomiji našega mentalnega življenja.

Dva sistema sta si funkcionalno podobna, *če obstaja med stanji enega in med stanji drugega skladnost, ki ohranja funkcionalne relacije*. Če so funkcionalne relacije samo relacije zaporednih stanj - *stanju* A *vedno sledi stanje* B, potem sta si sistem 1 in sistem 2 funkcionalno podobna, če v obeh sistemih stanju A vedno sledi

stanje B. Računalnik, ki je narejen iz elektronskih komponent (žic in relejev), in računalnik, ki je narejen iz mehanskih komponent (zobnikov in koles), sta si funkcionalno podobna, če obstaja za vsako stanje v prvem računalniku ustrezno stanje v drugem računalniku. Ker stanju A sledi stanje B v primeru prvega in drugega, sta si elektronski in mehanski računalnik funkcionalno podobna. Čeprav so *fizične realizacije* obeh stanj različne - računalnik, ki je narejen iz žic in relejev, je, ko računa, v drugačnem fizičnem in kemičnem stanju kot računalnik, ki je zgrajen iz zobnikov in koles, je funkcionalni opis enak.

Skladno s pojmom funkcionalne podobnosti lahko trdimo, da je trditev klasičnega materializma, da naša psihična stanja ne morejo biti identična s katerimi koli fizičnimi in kemičnimi stanji, napačna, ker je fizično mogoče (kot v primeru računalnikov) narediti dva sistema z enakim programom, toda z različno fizično in kemično zgradbo.

Predpostavimo, da obstajata dva možna svetova: svet, v katerem imajo ljudje duše, in svet, v katerem imajo ljudje možgane. Duše v svetu duš in možgani v svetu možganov so si funkcionalno podobni. Ali je smiselno pripisati razliki med dušami v prvem sistemu in možgani v drugem sistemu večjo pomembnost kot razliki med žicami in releji v elektronskem računalniku in zobniki in kolesi v mehanskem računalniku? Ali je pomembno, da imajo ljudje z dušami tako imenovane nematerialne možgane in ljudje z možgani tako imenovane materialne duše?

Putnam trdi, da je pomembna organizacija sistema in ne komponente sistema - struktura in ne substanca. Vprašanje o materialni in duhovni substanci tako ni relevantno za nobeno filozofsko vprašanje.

||

Putnam odgovori na vprašanje, ali je naše mentalno življenje avtonomno.

Predpostavimo, da obstaja preprost fizični sistem, ki je zgrajen iz plošče z dvema luknjama - ena je okrogla, s premerom 2,54 cm, druga pa kvadratna, z višino 2,54 - in kvadratne palice z višino 2,52 cm. Razložiti moramo dejstvo, zakaj *gre palica skozi kvadratno luknjo, ne gre pa skozi okroglo luknjo*.

Klasični materialist bi to dejstvo razlagal na *nižji ravni*, na ravni substance ali komponent sistema, z molekularnimi značilnostmi sistema (plošča je trda mreža atomov, palica je trda mreža atomov, potencialna energija plošče je takšna in takšna ...). Funkcionalistični materialist bi to dejstvo razlagal na *višji ravni*, na ravni strukture ali organizacije sistema, s strukturalnimi značilnostmi sistema (plošča je trda, palica je trda, okrogla luknja je manjša kot palica, kvadratna luknja je večja kot palica ...), ki vključujejo *relevantne strukturalne značilnosti situacije* (geometrijske značilnosti - kvadrat, visok 2,54 cm, je večji kot krog s premerom 2,54 cm, trdost plošče, trdost palice in razmerje med velikostjo in obliko plošče ter velikostjo in obliko palice).

Pravilna je razlaga na višji ravni, ker temelji na relevantnih strukturalnih značilnostih situacije in ne na molekularnih značilnostih sistema. Takšna razlaga bo enaka v vseh sistemih, ki bodo imeli enake strukturalne značilnosti. Ker je razlaga

na višji ravni pravilna in splošna, ima *razlagalno* ali *napovedovalno* (zakonodajno) vlogo in je tako avtonomna.

Putnam trdi, da je psihologija avtonomna, ker ni *razložljiva* s fiziko in ker omogoča razlage na višji ravni, ki jih ne moremo reducirati na nižjo raven.

Jaegwon Kim: The Myth of Nonreductive Materialism

Kim v članku raziskuje trditev nereduktivnega materializma, da smo lahko fizikalisti, ne da bi bili redukcionisti. Dokazuje, da fizikalizem in zavrnitev redukcije nista združljiva in da ima fizikalist samo dve možnosti: ali sprejme eliminativizem ali redukcionizem.

I

Prva vplivna formulacija nereduktivnega materializma je "anomalni monizem". Anomalni monizem je konjunkcija naslednjih dveh trditev: prve, ki trdi, da ne obstajajo popolnoma psihični zakoni - zakoni, ki povezujejo ene psihične dogodke z drugimi psihičnimi dogodki -, in druge, ki trdi, da ne obstajajo zakoni, ki povezujejo psihične dogodke s fizičnimi dogodki. Redukcija psihičnega na fizično ni mogoča, ker med psihičnimi in fizičnimi dogodki ne obstajajo znanstvene povezave.

Kim trdi, da v anomalnem monizmu psihične lastnosti nimajo ne *vzročne* in ne *razlagalne* vloge niti v zvezi s psihičnimi niti v zvezi s fizičnimi dogodki. Da dogodek spada v dogodek psihične vrste, je dejstvo, ki je popolnoma nepomembno, ker takšen dogodek ni vzrok ne za psihični ne za fizični dogodek (nima vzročne in razlagalne moči in je vzročno in razlagalno impotenten). Anomalni monizem sprejema obstoj mentalnega, toda mentalno ne sodeluje v vzročni mreži dogodkov.

Kim misli, da anomalni monizem ni oblika nereduktivnega materializma, ampak oblika eliminativizma.

Druga vplivna formulacija nereduktivnega materializma je teorija o psihološki avtonomiji. Teorija o psihološki avtonomiji trdi, da lahko različna fizična stanja *realizirajo* isto psihično stanje, toda nobeno fizično stanje ni identično z realiziranim psihičnim stanjem ("multiplikativna realizacija") - vsak organizem ali sistem, ki pripada določeni vrsti, ima v določenem času psihično lastnost, če, in samo če, je v tem času v določenem fizičnem stanju ("bikondicionalni zakon, značilen za vrste"). Multiplikativna realizacija preprečuje *močno povezljivost* psihičnih in fizičnih stanj, ki je pogoj za redukcijo psihologije na fiziko.

Kim trdi, da bikondicionalni zakoni, značilni za vrste, mogoče res preprečujejo *globalno* redukcijo psihologije - redukcijo psihičnega stanja na enotno fizično stanje v vseh aktualnih in možnih svetovih, ne preprečujejo pa *lokalne* redukcije - redukcije tipa psihičnega stanja vrste na tip fizičnega stanja vrste (če bi imeli zakon s takšno obliko za vsak tip človeškega psihičnega stanja, bi imeli fizično redukcijo človeške psihologije).

Kim misli, da multiplikativna realizacija mentalnega ne dokaže nereduktivnega materializma, ker je *konsistentna* z redukcijo psihologije, ki je lokalna glede na vrste ali tipe fizičnih struktur.

Tretja vplivna formulacija nereduktivnega materializma je supervenientni fizikalizem. Supervenientni fizikalizem trdi, da so psihične lastnosti "supervenientne" na fizičnih lastnostih, kot so v naturalističnih argumentih proti redukcionizmu v etiki moralne lastnosti supervenientne na deskriptivnih lastnostih. Supervenientne lastnosti so odvisne ali določene s "subvenientnimi" ("bazičnimi") lastnostmi, toda prvih ne moremo reducirati na druge. Supervenientna relacija, ki bi uresničila to idejo, bi morala izpolniti dva pogoja: prvi je *nereduktivnost* - eno področje lahko supervenira na drugem, ne moremo pa enega reducirati na drugega, drugi pa *odvisnost* - eno podroèje je moèno odvisno od drugega področja. Relacija bi morala biti dovolj močna, da bi zagotavljala odvisnost enega podroèja od drugega podroèja, in dovolj šibka, da bi zagotavljala nereduktivnost enega podroèja na drugo podroèje. Takšna relacija naj bi bila "globalna supervenienca", ki trdi, da so svetovi, ki so enaki v vseh fizičnih pogledih, enaki tudi v vseh psihičnih pogledih.

Kim trdi, da globalna supervenienca ni relacija, ki bi zagotavljala dovolj močno odvisnost psihičnih od fizičnimi lastnosti, da bi jo lahko označili kot fizikalizem, ker predpostavlja, da če se svetovi razlikujejo v fizičnih lastnostih, se razlikujejo tudi v psihičnih lastnostih. Če velja odvisnost psihičnega od fizičnega na globalni ravni, mora veljati tudi na lokalni ravni (če velja za celote, mora veljati tudi za dele, ki celote sestavljajo). Govorjenje o povezavah in odvisnosti med določenimi psihičnimi in fizičnimi lastnostmi je govorjenje o psihičnih in fizičnih zakonih, kar nas, če ne na globalni, pa na lokalni ravni, prejkoslej pripelje do redukcije.

Kim misli, da supervenienca ni veljavna oblika nereduktivnega materializma.

||

Kimov argument proti nereduktivnemu fizikalizmu temelji na treh predpostavkah, ki jih sprejemajo skoraj vsi fizikalisti: prvi, ki trdi, da so psihične lastnosti vzročne lastnosti - lastnosti, zaradi katerih dogodek sodeluje v vzročnih zvezah, drugi, ki trdi, da psihični dogodki povzročajo fizične dogodke, in tretji, ki trdi, da *ima vsak dogodek, ki ima vzrok v času t, fizični vzrok v času t* - fizični dogodek ima vedno fizični vzrok ("vzročna zaprtost fizičnega področja"). Postavi se naslednje vprašanje: *kakšno je razmerje med psihičnim in fizičnim vzrokom* ("problem vzročno-razlagalne izključitve")?

Kimov predlog je rešitev z generalnim modelom supervenientne vzročnosti, uporabljenim v makrovzročnih zvezah: makrodogodek **m** (segrevanje vode) je vzrok ali učinek dogodka **E** (vrenje vode) zaradi dejstva, da **m** supervenira na določenem mikrodogodku **n** (večanje kinetične energije molekul vode), ki je vzrok ali učinek dogodka **E**. Vzročna relacija na makroravni (segrevanje vode povzroči vrenje vode) supervenira na vzročni relaciji na mikroravni (večanje kinetičnih molekul vode povzroči vrtinčenje in zaletavanje molekul vode). Segrevanje supervenira na večanju kinetične energije molekul vode, vrenje pa na vrtinčenju in zaletavanju molekul vode.

Z uporabo tega modela lahko razložimo mentalno vzročnost: psihični dogodek je vzrok ali učinek drugega dogodka zaradi dejstva, da supervenira na določenem fizičnem dogodku, s katerim je v primerni vzročni zvezi. Psihične lastnosti dobijo vzročno možnost od fizičnih lastnosti, na katerih supervenirajo.

V tem modelu je uporabljena "močna supervenienca", ki govori o supervenienci posebnih psihičnih lastnosti na posebnih fizičnih (bazičnih) lastnostih in ki vključuje možnost redukcije supervenienta na subvenient (bazo).

Kim trdi, da če nereduktivni fizikalist sprejme vzročno zaprtost fizičnega področja, ne more sprejeti trditve o psihično-fizičnih vzročnih zvezah. To pomeni, da se mora odpovedati ali antiredukcionizmu ali psihično-fizičnim vzročnim zvezam. Če se odpove prvemu, sprejme redukcionizem, če pa se odpove drugemu, sprejme ali eliminativizem ali dualizem.

Frank Jackson: What Mary Didn't Know

Jackson v članku predstavi argument iz znanja, Churchlandove ugovore in svoje zagovore. Dokazuje, da Churchlandovi ugovori ne držijo in da argument iz znanja zavrača fizikalizem.

I

Predpostavimo, da je Mary zaprta v črno-beli sobi in izobražena s črno-belimi knjigami in črno-belo televizijo. Tako se nauči vse, kar je mogoče vedeti o fizični naravi sveta. Mary pozna vsa *fizična* dejstva, izobražena je v fiziki, kemiji in nevrofiziologiji, ter vzročna, relacijska in funkcionalna dejstva, ki temeljijo na fizičnih dejstvih. Če je fizikalizem resničen, Mary ve vse, kar je mogoče vedeti (fizikalist ne trdi, da je svet predvsem fizičen, ampak da je izključno fizičen).

Jackson trdi, da fizikalizem ni resničen, ker se Mary, ko zapusti črno-belo sobo, *nauči*, npr., kako je videti nekaj rdeče.

II

Churchlandov prvi ugovor je, da je v Jacksonovi verziji argumenta iz znanja pomen besede "vedeti" dvoumen, in predlaga naslednjo primernejšo verzijo:

1) Mary ve vse, kar je mogoče vedeti, o možganskih stanjih in njihovih lastnostih.
2) Mary ne ve vsega, kar je mogoče vedeti, o občutkih in njihovih lastnostih.

Torej, po Leibnizovem zakonu:

3) Občutki in njihove lastnosti niso enaki možganskim stanjem in njihovim lastnostim.

Jackson odgovarja, da Churchlandov argument ni natančen, ker predpostavlja, da Mary *ve* vse, kar je mogoče vedeti, o možganskih stanjih in njihovih lastnostih. Ost argumenta iz znanja pa je, da Mary, preden zapusti sobo, *ne ve* vsega, kar je mogoče vedeti, o možganskih stanjih in njihovih lastnostih, ker ne pozna qualij (subjektivnih kvalitativnih izkušenj), ki so z možganskimi stanji in njihovimi lastnostmi povezane. Predlaga naslednjo natančnejšo verzijo argumenta iz znanja:

1) Mary (preden zapusti sobo) ve vse fizično, kar je mogoče vedeti, o drugih ljudeh.
2) Mary (preden zapusti sobo) ne ve vsega, kar je mogoče vedeti, o drugih ljudeh (ker se nekaj o njih nauči, ko zapusti sobo).

Torej:

3) Obstajajo resnice o drugih ljudeh (in o njej), ki jih fizikalistična teorija ne obsega.

Odločilno vprašanje ni, kakšne vrste znanje ima Mary, ampak, kaj *ve* - ali je vse fizično, kar je mogoče vedeti, res vse, kar je mogoče vedeti?

Churchlandov drugi ugovor je, da argument iz znanja, če deluje proti fizikalizmu, deluje tudi proti dualizmu, ker tudi če bi Mary vedela vse fizično in psihično (qualije), kar je mogoče vedeti, ne bi vedela vsega, kar je mogoče vedeti.

Da bi dobili dober argument proti dualizmu, bi morali predpostavko, da Mary, preden zapusti sobo, ve vse fizično, kar je mogoče vedeti, zamenjati s predpostavko, da Mary, preden zapusti sobo, ve vse fizično in psihično, kar je mogoče vedeti. Jackson odgovarja, da ker Mary ne more vedeti vsega o qualijah (ve lahko, npr., da je kvalitativna izkušnja "rumenega" skoraj tako različna od kvalitativne izkušnje "modrega", kot je belo od črnega), fizikalistične predpostavke ne moremo zamenjati z dualistično. Tako argument iz znanja ne dokazuje preveč.

Churchlandov tretji ugovor je proti trditvi argumenta iz znanja, "da Mary manjka določena odločilna informacija, ker si, čeprav ima izčrpno nevrološko znanje, ne bi mogla niti *predstavljati*, kakšna bi bila relevantna izkušnja".

Jackson odgovarja, da argument iz znanja ne trdi, da si Mary ne bi mogla predstavljati, kakšna je relevantna izkušnja, ampak da tega ne bi vedela. Če ne ve vsega, kar je mogoče vedeti, je fizikalizem napačen in domišljija pri tem ne igra nobene vloge.

Jackson trdi, da argument iz znanja predstavlja resen problem za materialistične teorije.